

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Ana Curić

Hrvatski jezikoslovni časopisi prve polovice 20. stoljeća

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Jadranka Mlikota

Osijek, 2015.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Časopis <i>Govori i piši hrvatski, kako treba</i>	4
2.1. Osnova i sadržaj lista.....	5
2.2. Iz lijepog štiva.....	6
2.3. Iz znanstvenog štiva.....	7
2.4. Praktična gramatika hrvatskoga jezika.....	8
2.5. Savjeti u časopisu.....	11
3. Časopis <i>Hrvatski jezik</i>	15
3.1. Sadržaj i osnova lista.....	16
3.2. Autorski članci.....	16
3.3. Članci – odgovori na upite.....	18
3.4. Filološka šetnja Zagrebom.....	20
4. Usporedba jezikoslovnih časopisa <i>Govori i piši hrvatski, kako treba</i> i <i>Hrvatskoga jezika</i>	21
5. Zaključak.....	23
6. Popis literature.....	24
7. Izvori.....	25

Sažetak

U završnom se radu razmatraju dva najpoznatija časopisa prve polovice 20. stoljeća: *Govori i piši hrvatski, kako treba* (1925.) i *Hrvatski jezik* (1938.). Oba su časopisa promicala hrvatski jezik i podučavala hrvatski narod pravilnom pisanju i govorenju. Časopis *Govori i piši hrvatski, kako treba* polumjesečnik je koji je izlazio tijekom 1925. godine i bio je primjerom otpora jezičnome unitarizmu u prvim desetljećima 20. stoljeća, ali i glasilo koje promovira štokavski purizam. *Hrvatski jezik* znanstveno je popularni časopis koji je uređivao poznati jezikoslovac Stjepan Ivšić. Izlazio je 1938. i jedan broj 1939. godine, a unatoč neredovitom izlaženju sadrži niz vrijednih članaka o kroatistici. Završni rad donosi analizu strukture obaju časopisa i primjere članaka koji se nalaze u časopisima te zaključak o sličnostima i razlikama spomenutih glasila.

Ključne riječi: *Govori i piši hrvatski, kako treba*, jezični unitarizam, otpor jezičnom unitarizmu, *Hrvatski jezik*, Stjepan Ivšić

1. Uvod

Tema završnoga rada časopisi su *Govori i piši hrvatski, kako treba* (1925.) i *Hrvatski jezik* (1938.). Oba su glasila primjeri časopisa koji donese i podučavaju čitatelje pravilnom pisanju i govorenju hrvatskoga jezika. *Govori i piši hrvatski, kako treba* glasilo je koje se borilo protiv jezičnog unitarizma u prvim trima desetljećima 20. stoljeća te promicalo štokavštinu kao isključivu osnovicu književnoga jezika. *Hrvatski jezik* časopis je kojemu je urednik Stjepan Ivšić, poznati jezikoslovac, u kojemu se nalazi niz vrlo dobrih i korisnih članaka o jezikoslovnoj kroatistici. Oba su časopisa izlazila vrlo kratko (svega godinu dana), no bili su vrlo poznati među krugovima jezikoslovaca.

Rad donosi osnovne podatke o časopisima i izdanjima u godinu dana koliko su i izlazili. Izneseni su ciljevi članaka, uredništva, rubrika kojima su glasila progovarala o hrvatskom jeziku, te primjeri članaka i njihova analiza. Osim članaka, donosi se i način na koji je prikazana gramatika i jezični savjeti u glasilu *Govori i piši hrvatski, kako treba* te primjeri članaka – odgovora na upite kojih je pregršt u *Hrvatskom jeziku*. Na kraju je kratka analiza dvaju časopisa.

2. Časopis *Govori i piši hrvatski, kako treba*

„Poznato Vam je, da se u našoj javnosti mnogo raspravljalo o tomu kako se u nas – osobito u Zagrebu, u središtu Hrvatske – rđavo govori i piše hrvatski. Upravo se moraš zgražati, kad čuješ ili čitaš koju riječ – sasvim iskvarenu ili nakaženu. Bilo je dosta žigosanja, a dapače i neugodnih napada na pojedince, na uvrede i na tvrtke, koje u svom poslovnom saobraćaju i ne upotrebljavaju hrvatski jezik i ako ga već i upotrebljavaju, strašno ga nagrde i tako izvrgnu ruglu.“ (*Govori i piši hrvatski, kako treba*, godina I., broj 1: 1.).¹

„Do sad bijaše dosta izgovora, da se ta greška opravda da nemamo praktičnih udžbenika, da se nitko ne brine za čišćenje jezika i t.d., ali odsada ne ćemo više gledati ni na koga, a naročito ne na one koji – samo da opravdaju sebe – buncaju o nekakvoj slabunjavoj volji, nehaju i nemaru Hrvat, već se od svakog i na svom mjestu tražiti – zahtijevati, da hrvatski govori i piše čisto i pravilno onako, kako treba i kako se mora.“ (godina I., broj 1: 1.).

Kako bi se spriječilo ovakav odnos prema hrvatskom jeziku i nepravilno „korištenje“ jezika, okupio se poseban odbor ljudi „prijatelja i štovatelja hrvatskog jezika, stručnjaka i praktičnjaka“ koji će se truditi popraviti stanje. Taj Odbor za učenje i čišćenje hrvatskog jezika izdavao je polumjesečnik pod nazivom *Govori i piši hrvatski, kako treba*. Prvi broj časopisa izašao je u Zagrebu 15. lipnja 1925. godine pod palicom odgovornog urednika Mile Justića, člana uredništva Korektor hrvatskog jezika, a za svoje ciljeve časopis je istakao tri ključne riječi: nauči, proširi i usavrši. Financiranje časopisa bio je jedan od problema, pa je uredništvo molilo čitatelje da moralno i materijalno podrže časopis u čast hrvatskoga jezika.

Časopis je negativno ocijenjen i primljen jer je svojim naslovom obilježen kao „separatistički“, no odmah se u početku objasnilo zašto u naslovu stoji „hrvatski“, a ne „hrvatsko-srpski“ ili „srpsko hrvatski“: „ (...) taj naziv znači da smo mi stvorili naš književni jezik iz narodnoga hrvatskoga i narodnoga srpskoga jezika umjetnim nekim načinom, a to nije istina. Mi smo odabrali jedno hrvatsko narječje za svoj književni jezik i to baš ono, kojim govori i jedan dio Srba.“ (godina I., broj 1: 2.). Kako je bio negativno ocijenjen i primljen od samo užeg kruga u državi, te zbog političke i povijesne scene, časopis se već nakon godinu

¹ Svi se navodi i primjeri u ovom poglavlju (2.) donose iz časopisa *Govori i piši hrvatski, kako treba*, Korektor, ured za ispravljanje hrvatskog jezika, Zagreb, 1925., 1926. Dalje u radu u zagradi uz navode iz časopisa bilježim godinu, broj i stranicu s koje se navod preuzima.

dana ugasio kao glasilo (objavljeno je jedanaest brojeva prve godine, 1925., i jedan broj druge godine, 1926.).

2.1. Osnova i sadržaj lista

List je sadržavao više rubrika u kojima su pisali i primali rukopise i prijevode raznih stranaka, osobito iz trgovačkih, obrtničkih i tiskarskih redova.

- a) *Iz lijepog štiva* rubrika je u kojoj su objavljivali hrvatsku (i srpsku) prozu i poeziju koja je bila preporučena za upoznavanje autora i vježbanje i usavršavanje jezika. To je bio zabavni dio u časopisu koji je imao zadaću privući čitatelje;
- b) *Iz znanstvenog štiva* – prikazani su najbolji primjeri iz znanstvenog, uredskog i tehničkog područja s obzirom na gramatiku i stil te prijevodi članaka s osobitim obzirom na razliku duha hrvatskog jezika i tuđih jezika;
- c) *Iz trgovačkog štiva* – uzimani su poslovni slogovi i analizirani po čemu se razlikuju od književnoga sloga;
- d) *Praktična gramatika hrvatskoga jezika* – donosi oblike i sintaksu u obliku džepne knjižice koja je izlazila u svescima;
- e) *Hrvatski gramatički i pravopisni rječnik* – abecednim je redom donosio riječi s obzirom na njihovu konkretnu upotrebu i pisanje također u obliku džepne knjižice koja je izlazila u svescima;
- f) *Govori hrvatski!* – rubrika je koja je donosila zlatna pravila da se svuda uvede hrvatski jezik kao nacionalna svetinja;
- g) *Ispravi!* – ispravci članaka, vijesti, oglasa u javnom i društvenom životu koji nagrđuju jezik;
- h) *Čistite jezik!* – kratka uputa kojih se grješaka treba čuvati i iskorijeniti ih jer su se udomaćile u hrvatski jezik;
- i) *Nove riječi* – sastavljene za običnu stručnu i tehničku upotrebu kako bi se iz hrvatskog istisnule nepotrebne tuđice.

Nadalje, u radu će se upravo pomoću navedene podjele rubrika prikazati glasilo kako bi bilo lakše shvatila njegova koncepcija, ciljevi i svrha.

2.2. Iz lijepog štiva

U drugom broju (dvobroju) časopisa *Govori i piši hrvatski, kako treba* koji je izašao 1. srpnja 1925. godine odmah na naslovnoj stranici nalazi se pjesma *O učenju našega jezika* (poslanica J. Sundečića St. Vrazu) kao primjer za rubriku *Iz lijepoga štiva*. Pjesma je poput napomene Vrazu da govori, piše, sluša i promiče hrvatski jezik. Sundečić je naišao na Vrazove stihove u kojima govori kako želi učiti hrvatski jezik pa ga podržava.

„Ja sam zbilja i od sveg srca

Bez poštete ikakvoga truda

Odredio učiti i naučiti

Krasni jezik, jezi milozvučni,

Kojim me je zadojila majka. –

Tako, Stanko, do milane volje

Mladosti svoje se nauživo!“ (godina I., broj 1 i 2: 1.).

Hrvatski jezik Sundečić u pjesmi naziva „oružje prosvjete“ i savjetuje da se jezik uči iz pjesama, pripovijetki, basni i poslovice:

„Da ti, Stanko, toplo ne prikričim,

“da se mahneš praznih teorija,

Svih gotovo naših gramatika;

Nego čitaj pjesme i popijevke,

Poslovice, basne i pripovijetke...“ (godina I., broj 1 i 2: 1.).

Sundečić upozorava i na „govor prostog našeg puka“ koji je pun tuđica i riječi koje nagrđuju jezik:

„Što je čisto, to prisvajaj zbilja;

Što je glatko, to rastavljaj vješto;

Što ne valja, to odbacuj smjelo;

Što je nisko, to uzvisuj pomno;

Što ne znaš, vještijega pitaj.“ (godina I., broj 1 i 2: 1).

U idućim brojevima časopisa, mogu se naći prozni tekstovi i poezija slična ovakvoj, primjerice *Rodu o jeziku* Petra Preradovića (treći broj), *Smrt majke Jugovića* (četvrti i peti broj), *Božićna pjesma*, najstarija sačuvana hrvatska crkvena pjesma iz rukopisa 14. vijeka (šesti i sedmi broj), *Vrag iz Zagreba* (osmi broj), *Ivan Nađen* (deveti broj), *Nepoznata starica* (deseti i jedanaesti broj). Na ovu književnojezičnu se tradiciju uredništvo oslanja kako bi ukazalo na bogatstvo hrvatskoga jezika. Posebno je naglasak na djelima Preradovića kao pjesnika budnica, ali i na *Vraza* te rukopisno djelo iz 14. stoljeća da bi se „oživio“ hrvatski jezik i na taj način sačuvao od negativnih utjecaja politike unitarizma.

2.3. Iz znanstvenog štiva

Znanstvena se rubrika u časopisu ponajviše odnosila na hrvatski i srpski jezik, narječje i narječja i pismo. Jedan od znanstvenih članaka takovog tipa je *Hrvatski ili srpski jezik ili bolje Hrvati ili Srbi* koji progovara o dijalektima i narječjima u tadašnjoj državi: „Nema naroda na svijetu, koji bi na cijelom svom području govorio svigdje istim jezikom. Ima u svim narodima u raznim krajevima katkada i dosta znatnih razlika, koje mi zovemo narječja ili dijalekte. Ogleđajmo se po evropskim narodima, pa ćemo se o tom u punoj mjeri osvjedočiti. (...) Stoga ne smije nas južne Slavene, Hrvate, Srbe ili Slovence ni malo iznenaditi činjenica, da i među nama imade jakih dijalektičkih razlika.“ (godina I., broj 3: 2.). U članku autor ističe da je do ove razlike među Slavenima došlo u velikim seobama naroda i provalama Avara, Mađara, Tatara, a ponajviše Turaka, pa je to sve dovelo do rascjepa i na razini vjere (Hrvati i Slovenci pripadaju rimskoj crkvi, a Srbi pristalice grčke crkve) koja je čvrsti zid. Hrvati su narod koji je geografski smješten između Slovenaca i Srba, pa se u nekim krajevima narječja Hrvata nema razlikuju od onoga narječja Slovenaca ili Srba, no im narječja svojstvena samo jednom narodu: „Primjerice spominjem, da su specijalno hrvatska narječja čakavsko i štokavsko ikavsko. Zajedničko je narječje, kojim govori jedan dio Hrvata i jedan dio Srba,

ijekavsko štokavsko narječje, dočim ekavskim štokavskim narječjem govori posve maleni io Hrvata (u srijemskoj županiji) i veliki dio Srba.“ (godina I., broj 3: 3.). Kroz povijest su Hrvati, Srbi i Slovenci smatrani trima narodima sa trima različitim kulturama, no u ovom su razdoblju tri naroda smatrana za jedan pa se trebaju zbližiti: „Prije svega, nužno je odrediti jedno narječje kao književni i službeni ili državni jezik. To su narječja odabrali srpski veliki muževi Vuk Štef. Karadžić i Đuro Daničić i Hrvati su ga prihvatili.“ (godina I., broj 3: 3), no to se protivilo starim knjigama i načelu o narodnom jedinstvu. Osim toga, problem su bili i Slovenci čiji se jezik lijepo razvio i pismo jer su Srbi pisali ćirilicom, a Hrvati i Slovenci latinicom.

Ovaj članak nije završio u ovom broju, nastavio se u idućem dvobroju (četvrtom i petom) s istom tematikom. Osim njega, objavljeno je još nekoliko članaka sa sličnim raspravama, na primjer *Kratki nacrt književnosti naroda hrvatskog, srpskog i slovenačkog* koji je također izlazio u više nastavaka.

Znanstveni su članci imali cilj da podučavaju o jezicima južnih Slavena koji su, koliko slični, toliko i različiti. Različitost se ponajviše naglašavala između hrvatskoga i srpskoga, otvoreno se suprotstavljalo jezičnome unitarizmu, ali se i (katkada) okretalo prema tezi o jednome jeziku i jednom narodu zbog utjecaja snažne politike koja je djelovala na sveukupan život.

2.4. Praktična gramatika hrvatskoga jezika

Uredništvo je gramatiku u časopisu zamislilo kao najnoviju metodu za svagdašnju upotrebu uz posebnu oznaku svih nepravilnosti u oblicima i sintaksi. To bi bila knjižica džepnoga oblika koja je izlazila u svescima i smatrali su je nužnom za svakoga. Gramatika je koncipirana kao svaka druga i imala je sve odrednice prave gramatike, a obilovala je primjerima koji su čistili jezik od nepravilnosti. U gramatici je bilo zažeto sve ono što bi jedan Hrvat trebao znati o jeziku kako bi se njime služio (od glasova, naglasaka, imenica, sklonidbe, zamjenica, pridjeva, brojeva i glagola, konjugacije, glagolskih vremena i svih ostalih vrsta riječi te sintaksi).

Tablica 1. Obrasci gramatici hrvatskog jezika

Obrazac k rečenici (godina I., broj 3: 6.)

Rečenica je riječima izrečena misao	Primjeri
Izjavna rečenica	O zdravlju se izjavljuje, da je... Zdravlje je najveće bogatstvo.
Upitna rečenica Upitnik.	Pitanje. Tko je stvorio svijet?
Željna rečenica Uzključnik.	Želja. Živio narod!
Jesna rečenica	Doista grije. Sunce danas grije.
Niječna rečenica.	Dosita ne grije. Sunce danas ne grije.
Upravni govor. Dvotočje i znak navoda.	Navode se riječi onako, kako ih je učitelj rekao. Učitelj reče: „Moji su učenici dobri.“
Neupravni govor.	Navode se riječi učiteljeve u obliku zavisne rečenice. Učitelj reče, da su njegovi učenici dobri.
Upravno pitanje. Dvotočje, znak navoda, upitnik.	Pitanje se navodi, onako kako je izrečeno. Pitam te: „Što ćeš sad učiniti?“
Neupravno pitanje.	Pitanje se navodi u obliku zavisne rečenice. Pitam te, što ćeš sad učiniti.
Nepotpuna rečenica.	t.j. bili u školi Mi smo bili u školi, a vi nijeste...
Uklopljena rečenica. Zarez pred njom i iza nje.	Uklopljena rečenica. Učenik, koji je marljiv, radi.
Prosta rečenica Ima samo subjekat i predikat. Glagol biti je spona, koja veže Subjektat i predikat	Subjektat na pitanje tko, što (ore) Subjektat i predikat. Orač ore. Subjektat i predikat Učenik je marljiv. Spona.

Podjela glasova u gramatici časopisa donosila je i glasovne promjene koje su izazivane samim glasovima, pa tako kao primjer navodi se promjena „sljublivanje glasova“ odnosno jednačenje suglasnika po zvučnosti.

„Po prirodi ih razlikujemo u:

- a) Zvučne: b d g z ž đ dž v
- b) Bezvučne: p t k s š ć č f h c
- c) Srednje: j l lj m n nj r

Po dva suglasnika, koji u gornjem pregledu stoje jedan nad drugim, čine par. Kad se sastanu u riječi zvučni i bezvučni suglasnik ili obratno, onda se uvijek mijenja prvi prema drugom, kao u: *svadba* nastalo od *svatba* (prema *svat*), *svjedodžba* nastalo od *svjedočba* (prema *svjedočiti*), *slatko* nastalo od *sladko* (prema *sladak*), *drukčije* nastalo od *drugčije* (prema *drugi*), *teško* nastalo od *težko* (prema *težak*) i t.d. ova se pojave zove sljublivanje suglasnika.

Bilješka. Suglasnik *v* ne mijenja se u *f* ispred bezvučnog suglasnika u *ovca*, *kolijevka*, a *d* se ne mijenja ispred *s* i *š* u: *gradski*, *odsjeći*, *odšetati*.“ (godina I., broj 4 i 5: 9.).

„O izgovoru glasova *je* valja pamtiti:

- a) Glasovi *je* dolaze redovito u kratkim slogovima i dobivaju naglas brzi ili spori, kao u: *vjera*, *pjesma*, *vjesnik*, *vjenčati* itd. Izuzimaju se riječi: *djeva*, *vjernost*, *vještac*, *zamjerati*, *sjenka*; pored toga govori se silazno *je* u genitivu plur., kao u: *djela*, *mjesta*, *ljeta*, *mjera*, *pjega* (od *djelo*, *mjesto*, *ljeto*, *mjera*, *pjega*)
- b) Ispred naglašenog sloga stoji uvijek kratko *je*, kao u: *bjelina*, *bjesnoća*, *zamjenjivati*, *podjeljivati*, prema *bijel*, *bijesan*, *zamijeniti*, *podijeliti*.

Iza naglašenog sloga mogu biti glasovi *je* kratki ili dugi, kao u: *promjena*, *pobjeći* ili *inovjerka*, *poletjevši*; tko i u gen. pl. *koljena*, *besjeda* (od *koljeno*, *besjeda*).

Glasovi *ije* mogu imati naglas *lje* (=ekavskom *ê* i ikavskom *î*), kao u: *sijeno* (*sêno*, *sîno*) ili naglas *ijè* (=ekavskom *é* i ikavskom *î*), kao u *rijèka* (*rêka*, *rîka*).“ (godina I., broj 8: 7.).

U časopisu su u kratkim crtama objašnjene i vrste riječi koje dijeli na devet vrsta.

„Sve riječi dijelimo u devet vrsta, i to:

1. Imenice (*supstantiva*), koje pokazuju imena:
 - a) Živim stvorovima i stvarima, kao: čovjek, konj, crkva, cesta, šesir (...)
 - b) Svojstvima i stanjem ljudi, životinja i stvari, koja si svojstva ili stanja mi pomišljamo, kao: mudrost, krepost.“ (godina I., broj 4 i 5: 9).
2. Zamjenice (*pronomina*) stoje mjesto imenica (i pridjeva) ja, ti, on, ona, ono, ovaj, taj, onaj i t.d.
3. Pridjevi (*adiectiva*) pokazuju kakav je koji stvor ili predmet, kao u: dobar (učenik) (...)
4. Brojevi (*numeralia*) pokazuju, koliko imade od nekih stvorova ili predmeta ili koji stvor ili predmet po redu.
5. Glagoli (*verba*) pokazuju radnju, koju netko radi, ili stanje, u kom se netko nalazi, kao u: mi pišemo, a vi ležite.
6. Prilozi (*adverbia*) označuju izbliže pridjeve, glagole i druge priloge, te pokazuju ili način ili mjesto ili vrijeme, kao u: vrlo marljiv učenik (...)
7. Prijedlozi (*praepositiones*) stoje pred imenicama, zamjenicama, pridjevima i brojevima, da se odredi snošaj prema drugim riječima u rečenici, a pred glagolima, da im značenje mijenja, kao: idem od brata k sestri (...)
8. Veznici (*coniunctiones*) vežu ili pojedine riječi ili pojedine rečenice, kao u: brat i sestra su došli (...)
9. Uzvici (*interiectiones*) su kratke riječi kojima se pokazuje ugodno ili neugodno čuvstvo, čuđenje, bol, radost ili se koga doziva.“ (godina I., broj 10 i 11: 9.-10.).

Gramatika je u časopisu imala ulogu čitateljima donijeti najosnovnije podatke o oblicima u hrvatskom jeziku, hrvatskoj morfologiji i sintaksi i izlazila je u svakome broju. Kako je zamišljena i tiskana u džepnom obliku, ne rijetko su pojedini dijelovi donošeni u više brojeva. Cilj ovakvoga prikazivanja gramatike bio je čišćenje jezika od mnogih nepravilnosti koje su se u to vrijeme nametale.

2.5. Jezični savjeti u časopisu

Jezični su savjeti u časopisu redovito objavljivani u prvih devet brojeva prvoga godišta i u posljednjem broju glasila uopće (prvi broj drugoga godišta) od strane anonimnog autora.

Razlozi neobjavlivanja savjeta službeno su nepoznati, no da se pretpostaviti da su na Odbor, koji se u početnim brojevima pokušavao suprotstaviti tadašnjim jezičnim i političkim događajima, djelovale negativne političke okolnosti, pa se glasilo, kao samo, nije moglo držati početnih načela. U *Govori i piši hrvatski, kako treba* zabilježeno je 13 savjeta koji se mogu podijeliti u dvije skupine:

- a) oni kojima se upućuje na razlikovnost između hrvatskog i srpskog jezika (leksičke razlikovnice);
- b) oni kojima se upućuje na leksičke nepoćudnice u kontekstu vukovačkog leksičkog redukcionizma (leksičke nepoćudnice) (Mlikota – Baraban, 2014.: 8.-9.).

Kada se kaže leksička razlikovnica, misli se na one savjete u glasilu koji izravno upućuju na razlikovnost hrvatskoga i srpskoga jezika. Kako je časopis objavljivan u doba kada je jezični purizam bio na vrhuncu i kada su političke prilike bile takve da nisu dopuštale upućivanje na razlike, u glasilu je objavljena samo jedna leksička razlikovnica: *točka/tačka, toćan/taćan, toćnost/taćnost*. Članak se zalaže za upotrebu riječi *točka, toćan* i *toćnost*, no ne osporava ni *tačka, taćno* i *taćnost* (Mlikota – Baraban, 2014.: 10.):

„Dobro je jedno i drugo, ali bolje je *točka, toćan* i *toćnost*. *Točka* je uzeta iz ruskoga, a načelo je da se ruske riječi ne mijenjaju. Srbi svi pišu *točka, taćan, taćnost* jer se drže drugog načela, po kojem se ruske riječi mijenjaju po glasovima.“ (godina I., broj 1 i 2: 11.).

Kada se pogleda u druge savjete, gramatike i rječnike toga doba nailazi se na sljedeća rješenja. Parčić navodi obje riječi, ali se pod riječju *tačka* piše da je klin za potporu biljkama. U Broz-Ivekovićevu rječniku navodi se samo natuknica *tačka*, što je u skladu s unitarističkom koncepcijom rječnika, a u Maretićevom se savjetniku pod riječju *tačka* upućuje na *točka* u čijem je opisu istaknuta razlikovnost (Mlikota – Baraban, 2014.: 10.-11.).

Leksičkih nepoćudnica u ovom glasilu ima 12, a češće su toćniji oblici oni koji ne pripadaju kajkavskom i čakavskom narječju (štokavski purizam). Svaka je nepoćudnica pobliže objašnjena zašto se navodi kao netočna, a uz nju dodan toćan savjet (Mlikota – Baraban, 2014.: 11.).

U glasilu se savjeti poput *veleizdaja, veleposjednik, velevlast* navode netočnima jer je *vele* prilog i ne slaže se s imenicama i priložima u jednu riječ, a toćnima se navode *državna izdaja, veliki posjednik, velika vlast* (Mlikota – Baraban, 2014.: 11.).

Često se, u službenim tekstovima, pojavljuje riječ *topogledan* nastala od njemačke riječi *diesbezüglich*, sa značenjem „u tom pogledu“. Časopis tu riječ odbacuje i savjetuje korištenje pridjeva *dotičan*. Tu su nepoćudnicu osudili i drugi jezikoslovci nazvavši ju „pravom nagrdom“ i „vrlo rđavom riječju“ (Mlikota – Baraban, 2014.: 11.-12.).

Dijalekatno obilježene riječi su također bile među riječima koje nisu bile poželjne u hrvatskom jeziku, pa su tako *posve* ili *sasma* navođene da se izbjegavaju u štokavskom narječju i u tom značenju govoriti *čisto*. Ovako je navodio i Maretić i Broz-Iveković (Mlikota – Baraban, 2014.: 12.).

Od ostalih kajkavizama, navodio se pridjev *bedast*, čiji štokavski oblik glasi *lud*, *mahnit*, *glup*, *budalast*. Broz-Ivekovićev rječnik uz *budalast* naveo je i neke srbizme: *benast* i *benav*. *Trh* i *trhonoša* također su smatrani kajkavizmima mađarskog podrijetla i umjesto njih savjetovao je časopis da se upotrebljavaju „domaće riječi“ *breme* ili *teret*. U Broz-Ivekovićevu rječniku *trh* i *trhonoša* nisu zabilježeni, a Parčić navodi obje varijante kao točne. Isto tako autor navodi da riječ *rabiti* u značenju *služiti* ili *upotrebljavati* treba izbjegavati jer je u pitanju ovaj put čakavizam i kako Maretić navodi: „(...) to se nigdje u štokavskom dijelu naroda ne govori niti se govorilo; bolje: upotrebljavati.“ U čakavizme i kajkavizme autor ubraja imenicu *prehlada* koja je nastala od glagola *prehladiti se*. Umjesto njih savjetuje točniju riječ *nahlada* od *nahladiti se*. Ostali jezikoslovci su navodili i *nazeba*, *nazepsti* (Mlikota – Baraban, 2014.: 12.-13.).

Glasi savjetuje i zamjenu riječi *uvjerenje* npr. *zvanično uvjerenje* sa *potvrda* ili *službena svjedodžba* (Mlikota – Baraban, 2014.: 13.).

U glasilu se spominje i pridjev *tjesnogrudan* i imenica *tjesnogrudnost* koji nisu dobri i savjetuje se da se zamijene sa riječima *uskomislen*, *uskomislenost*. Ti su se savjeti koristili za opis čovjeka koji nema širokog pogleda u raznim stvarima (Mlikota – Baraban, 2014.: 13.).

Kao prevedenica germanizma *eigen* često se upotrebljava riječ *vlastit* u značenju *svoj*: „(...) vidio sam na vlastite oči, što je prema njemačkom *eigen*, pa je svakako bolje pridržati (smatra autor) posvojnu zamjenicu *svoj*.“ (Mlikota – Baraban, 2014.: 13.).

Ni rusizmi nisu bili među dobrim savjetima. Kao primjer autor uzima riječi *ubijediti*, *ubjedenje* i umjesto njih predlaže *uvjeriti*, *uvjerenje*, baš kao i Rožić i Maretić. U ovom se primjeru ogleda jezični purizam jer se dalo prednost domaćoj riječi pred tuđicom (Mlikota – Baraban, 2014.: 13.-14.).

Posljednji savjet odnosio se na izraze poput *tečajem zime* i *tečajem cijele godine* koje bi trebalo zamijeniti izrazima *u zimi* i *cijele godine*. Rožić kaže da *tečaj* nije loša riječ, ali je u ovom izrazu nepotrebna, dovoljno je reći *čitave godine* (Mlikota – Baraban, 2014.: 14.).

Savjeti u časopisu donosili su se po načelu da je štokavština temelj i jedino točno u hrvatskome jeziku. Iako se isticalo hrvatstvo i hrvatske riječi, zbog ondašnjeg političkog stanja koji je provodio unitarizam, samo je donesena jedna razlikovnica koja je bila sporna u jeziku, ostale su većinom bile savjeti što je bolje upotrijebiti i u kakvoj situaciji. Časopis nije donosio savjete u svim brojevima, navodno, opet zbog utjecaja politike na Odbor i uredništvo.

3. Časopis *Hrvatski jezik*

Hrvatski jezik znanstveno je popularni časopis koji je počeo izlaziti 1938. godine. Iako je izlazio vrlo kratko (ima samo jedno godište, a 1939. izlazi posljednji dvobroj) i neredovito, bio je jedan od popularnijih glasila, a u njemu se nalaze vrlo zanimljivi i korisni članci o kroatistici toga doba. Časopis je uređivao poznati hrvatski jezikoslovac, slavist i akcentolog Stjepan Ivšić koji je gotovo polovicu glasila sam ispunio svojim člancima – od 192 stranice 88 je njegovih (Babić, 1996.: 25.).

Ivšić djeluje u razdoblju kada hrvatski jezik nije u povoljnom položaju, odnosno kada kroatistika još uvijek ne postoji, strukturalizam nije ni na pomolu, a slavistika ima negativan odnos prema hrvatskome jeziku kao nacionalnome obilježju (Ham, 2012.: 186.). Za hrvatski se jezik posebno zauzima od 1938. godine kada ga izabiru za predsjednika društva Hrvatski jezik i kada društvo pokreće istoimeni časopis: „Naše društvo, stupajući sada u život, misli, da će dio svoje zadaće najbolje izvršiti izdajući svoj časopis *Hrvatski jezik*, koji će donositi kraće i različite bilješke o jeziku, što će ih moći čitati i oni, kojima nije posao jezik proučavati niti učiti. Nadamo se, da ćemo tako razbuditi ljubav i zanimanje za sam jezik, pa smo gotovi da pomognemo, koliko umijemo, svakomu, tko se nađe u kakvoj jezičnoj sumnji ili zaželi da o jeziku uopće što dozna.“ (Ivšić, 1938.: broj 1: 1.). Ovakve su listove izdavali i drugi narodi o svojim jezicima, a postojao je i beogradski list *Naš jezik* u kojemu su objavljivali i Hrvati, no nije bio dovoljan jer: „...mi imamo i svojih osobitih potreba, što ih mi, stojeći im bliže, možemo i bolje smotriti; tu su na pr. neka pitanja o odnosu našega književnog jezika spram našega čakavskog i kajkavskog dijalekta; jer ne treba zaboraviti, da je iz čakavske i kajkavske kolijevke izašao velik broj naših najboljih pisaca, koji štokavskoga govora nijesu naučili iz usta štokavskog seljaka, nego ponajviše u školi, iz knjiga i u općenju s obrazovanim štokavcima.“ (Ivšić, 1938.: broj 1: 1.).

Zagrebački je časopis bio kratka vijeka – izašlo je samo 10 brojeva. U svim brojevima, dvobrojima i posljednjem trobroju najvažniji su članci izlazili na prvim stranicama, a većini je Ivšić autor. Njegova djelatnost u ovome glasilu vrlo cijenjena upravo zbog priloga koji ga karakteriziraju kao lingvistu osobita ranga i u kojima ističe njegovu kritičnost prema Maretiću te oslanjanje na Jagića (Lisac, 1991.: 75.-76.).

3.1. Sadržaj i osnova lista

U časopisu su objavljivani razni članci vrlo važni za hrvatski jezik i korisni za čitatelje. Većinu je članaka napisao sam Stjepan Ivšić i oni mogu se podijeliti u dvije skupine: u skupinu autorskih članaka i u skupinu odgovora, izravnih i neizravnih, na pitanja ili napomene čitatelja. Autorski članci nalaze se uvijek na početnim stranicama glasila. To su ozbiljni i poučni prilozi u kojima Ivšić donosi svoja mišljenja i zaključke o bitnim temama za jezikoslovlje i hrvatski jezik poput *Etimologija i fonetika u našem pravopisu*, *Hrvatska narodna imena mjeseci*, *Hrvatski književni jezik*, *Tužbe zbog kvarenja jezika*, *Novine i evropeiziranje našega jezika*, „Ogledi“ *Sovićeva prijevoda „Staroga zavjeta“* i mnogi drugi. Osim Ivšića, za *Hrvatski jezik* pisali su i drugi jezikoslovci i autori poput Mirka Deanovića, Antuna Baraca, Petra Guberine, Nikole Rončevića, Tome Matića.

Prilozi iz druge skupine objavljivani su pod različitim zajedničkim naslovima kao što su *Pitanja i odgovori*, *Uz napomene naših čitalaca*, *Sitniji prilošci*, *Pravilnije i ljepše*. Vrlo su kratki, sažeti, potpisani inicijalima, a odnose se na jezične značajke suradnika *Hrvatskog jezika* ili neke aktualne nedoumice te prikazuju Ivšića kao jezikoslovca kojemu je važnije objašnjenje nekog jezičnog problema da bi sasvim jasno u čemu se griješi, kao i zašto je nešto ispravno ili bolje nego drugo. Ivšić je u *Hrvatskom jeziku* pisao i zaključne savjete, vrlo kratke poput onoga *Kako ćemo pisati: srećan ili sretan?* (Samardžija, 1996.: 115.–118.) Savjete i priloge ovakvoga tipa pisali su i već gore spomenuti autori.

Osim savjeta, časopis je imao i rubriku *Filološka šetnja Zagrebom* u kojoj se iznosio, ispravljalo i objašnjavalo krivo nazivlje i natpisi u gradu Zagrebu.

3.2. Autorski članci

Autorski su se članci u glasilu nalazili na početnim stranicama. Većinu ih je napisao sam urednik, Stjepan Ivšić, no objavljeno je nekoliko radova drugih autora.

Jedan od najpoznatijih članaka koji je Ivšić objavio je *Etimologija i fonetika u našem pravopisu* (rad u prvom broju), a na pisanje samoga su ga potakla načela protiv fonološkoga pravopisa što su u ono vrijeme bili objavljeni u tisku, a potjecali su uglavnom iz krugova bliskih Hrvatskoj seljačkoj stranci. Ivšić se u članku zalaže za fonološko načelo i u nizanju argumenata za svoj stav počinje čak od Konstantina Filozofa koji je staroslavenski jezik „fiksirao“ u fonetskoj azbuci (Pranjković, 1996.: 95.-96.). Ključni argument u prilog fonološkom pravopisu je to što provođenje glasovnih promjena u pismu u hrvatskom jeziku izaziva neznatne promjene za razliku od drugih jezika: „Naše riječi i u našem fonetskom pravopisu svoje iskonsko ruho samo ponešto mijenjaju ili od njega odbacuju koji neznatan dio, ali tako, da pri tom njihov trup ili kostur ostaje ponajviše potpuno nepovrijeđen. Naše su riječi toliko pune i obilate, da nam na njima ostaje i u onim prilikama, kada se nešto preruše, još uvijek dosta za oči, da ih možemo lako, osim vrlo rijetko, raspoznati i u njihovu značenju odmah shvatiti (Ivšić, 1938: broj 1: 9.). Iako daje izričitu prednost fonološkom pravopisu, spreman je raspravljati s etimologičarima, pa čak im i popustiti (Pranjković, 1996.: 96.).

U *Hrvatskom su jeziku* objavljeni i članci koji pripadaju povijesti jezika, odnosno razvoju i odnosu pojedinih autora i jezikoslovaca prema jeziku kao književnosti, prema narječjima i izgovorima. Jedan je od takvih članak Antuna Baraca koji je objavljen u dvobroju 4 – 5 pod nazivom *Demetrove misli o književnom jeziku*. Barac kaže da je Demeter bio veliki protivnik Stanka Vraza i njegova mišljenja da ne treba otvoreno preuzeti baštinu stare književnosti (konkretno dubrovačke o kojoj je u cijelom članku i riječ) i to je javno obznanio u članku *Misli o našem književnom jeziku*. Barac piše kako Demeter tvrdi: „da se u književnom jeziku smiju upotrebljavati sve gramatičke forme, koje žive u različitim govorima jednog istog dijalekta.“ i „da se obični pučki govor nekoga kraja može jednostavno uzdići na stepen književnog jezika.“ (Ivšić, 1938.: broj 4-5: 79.-84.)

Članaka ovakvoga tipa u glasilu nema puno, a razlog tomu je, vjerojatno, to što je Ivšić glasilo zamislio kao popularno-znanstveni časopis u kojem bi više podučavao pravilnom pisanju.

3.3. Članci – odgovori na upite

Članci – odgovori na upite druga su skupina članaka koja se nalaze u glasilu. To su sažeti, kratki odgovori na upite čitatelja te jezikoslovni savjeti o bitnim i aktualnim nedoumicama u jeziku. Grupirani su i izdavani pod zajedničkim naslovima: *Sitniji prilošci, Pravilnije i ljepše, Pitanja i odgovori* i *Uz napomene naših čitatelja* (Samardžija, 1996.: 115.).

Sitniji su prilošci rubrika u kojoj autori članaka daju upute, odnosno razjašnjavaju nedoumice čitatelja i govornika o nekim jezikoslovnim pitanjima. U ovu skupinu tako pripadaju prilozi poput *Što ili šta?*, *Kamo ćemo dana? mjesto: Kuda ćemo dana?*, *Jedna rđava navika*, *Svijet posta „po njemu“ mjesto „kroza nj“*, *Značenja glagola štetovati*, *Neki nazivi stanovnika u Bosni i Hercegovini*, *Selca, ne Selce*, *Otočki ne otočački* i drugi. Prilozi su vrlo kratki, jezgroviti poput ovoga autora Fr. Barbalića koji piše o svom rodnom mjestu i njegovom „pogrdnom“ nazivu: „Svaki put, kad u našim novinama čitam, da je tko bio u *Baškoj*, mene, koji sam iz Baške, to vrijeđa. Mora se reći u *Baški*, a nikako u *Baškoj*, kao što se veli u *Bosni*, a ne u *Bosnoj*.“ (Ivšić, 1938.: broj 6-7: 138.). Savjet je potkrijepljen i dokazima: „Današnja imenica *Baška* po svojem je postanku, istina, pridjev, ali je danas narod ne osjeća kao pridjev, pa je zato mijenja samo kao *žena*, a prema imenu *Baška* načinjen je nov pridjev *bašćanski*, i zato narod u *Baški* neće ni za što reći da je u *Baškoj*.“ (Ivšić, 1938.: broj 6-7: 138.).

Idući su prilozi grupirani u rubrici *Pravilnije i ljepše* koja se pojavljuje samo u dvobroju 4-5, a napisao ju je dr. S. Bosanac. To su obrojčani, sažeti, vrlo kratki odgovori tipa *valja/ne valja*. Ima ih 18. Primjer:

„1) *N e v a l j a*: Trava, *izgorena* već od sunca prošlog svibnja, nicala je iznova. *T r e b a r e ć i*: - *izgorjela*. Ne valja *izgorena*, jer je glagol izgorjeti neprelazan i zato ne može, osim izuzetno, imati glagolski pridjev trpni. Na valja reći ni *zaraštena* rana, nego *zarasla*. Takova se rana zato zove *zaraslica*, a ne zove se *zaraštenica* ili *zarastenica*. Isto tako ne valja reći *obrašten* crnom bradom, nego *obrastao*.“ (Ivšić, 1938.: broj 4-5: 93.).

„18) *N e v a l j a*: Sva društva rade autonomno, ali se drže zajedničkog principa *sa društvom* – *mati*. Treba reći: - *s društvom* – *materom* ili *majkom*, ali ni to nije stilistički pravilno rečeno (društvo i majka!), iako je gramatički dobro rečeno.

Stilistički bi se istinitije i ljepše reklo: Sva društva rade autonomno, ali se drže zajedničkog principa *s matičnim društvom*. – Još bi se ljepše moglo reći bez nepotrebnih tuđica: Sva društva rade *samosvojno*, ali se drže zajedničkih načela *s matičnim društvom*.“ (Ivšić, 1938.: broj 4-5: 95.).

Rubrike *Pitanja i odgovori* i *Uz napomenu naših čitalaca* vrsta su priloga u kojima autori odgovaraju na konkretna pitanja čitatelja i njihove napomene ako smatraju da je nešto pogriješno napisano. Primjer iz rubrike *Pitanja i odgovori*:

„7.) G. M. S. iz Zagreba:

Mene svaki put bode u oči, kad spazim poziv, stavljen na vrata: *Molim zatvoriti vrata!* Tko to moli? Ni vozar, ni kondukter, nego samo Tramvajsko društvo, t. j. njegova uprava. A ako je tako, onda treba da bude *molimo*, a ne *moli*.,. Imam li pravo?

Poziv: *Molim zatvoriti vrata!*, doista je sa 1. licem jednine molim (mjesto 1. l. množine molimo) pogrešan.“ (Ivšić, 1938.: broj 6-7: 135.).

Na ovakve upite i napomene autori odgovaraju sažeto, ali sa primjerima i dokazima o boljim izrazima i zaključkom na kraju s najboljim rješenjem:

„Prema tome bi trebalo reći i: *molimo, zatvorite (ili da zatvorite) vrata*, a u trajnom pozivu: *zatvarajte, molimo, vrata!*“ (Ivšić, 1938.: broj 6-7: 135.).

Primjer iz rubrike *Uz napomenu naših čitalaca*:

„Gđa. M. R. iz Zagreba:

Čemu na 2. omotnoj str. tuđa riječ *univerzitet* (mjesto naše *sveučilište*), a na 29. *dezertter* (mjesto naše *bjegunac*)?

Mi se ne protivimo riječi *sveučilište*. Tu su riječ napravili nekadanji slavenskosrpski pisci po grčkom ugledu, a od njih su je preuzeli naši Ilirci. Na spomenutom mjestu uzeta je internacionalna riječ *univerzitet* zaradi oznake adrese. No da smo je i drugdje uzeli, mogli bismo to opravdati jednako...

Mjesto *dezertter* moglo bi se, istina, reći *vojni bjegunac* ili možda bolje *vojniki bjegunac*, ali to ne bi bila prava zamjena za tuđicu, nego s a m o njezino tumačenje, kako su i njemačke riječi *Heerflüchtiger* ili *Fahnenflüchtiger* za riječ *Deserteur* prema francuskoj *Déserteur*, koja

je kao i mnogo drugih francuskih vojničkih t e r m i n a prešla i u druge jezike. Nju ne može zamijeniti ni naša riječ *prebjeg* ili *uskok*, jer svaki d e z e r t e r ne treba da p r e b j e g n e komu, a svaki u s k o k ne treba da ostavi čiju zastavu...“ (Ivšić, 1938.: broj 2-3: 63).

Urednik je Ivšić uvidio da je ova vrsta komunikacije između čitatelja i jezikoslovaca korisna pa su ovakvi članci zauzimali dosta stranica časopisa i bili su od velike pomoći pri širenju hrvatskoga jezika i podučavanja hrvatskoga puka.

3.4. Filološka šetnja Zagrebom

Posebna je rubrika u glasilu *Filološka šetnja Zagrebom* kao glavnim gradom koji bi trebao biti uzor i slika hrvatskoga jezika. Rubrika se izdaje u dvobrojima 4-5, 6-7 i trobroju 8-10: „Pogrešno pisanje i neznanje u krojenju hrvatskih riječi u zagrebačkom poslovnom jeziku moglo se lako ukloniti, da je bilo interesa i odlučne volje u odgovornih ureda gradske uprave, jer im za redovan nazor i ispravljanje jezika i pravopisa nije bilo teško naći suradnika.“ Na početku rubrike najavljeno je da će se pregledat “šarena povorke poslovičnih imena, prepisanih na pročeljima u gradskom trgovačkom središtu odnekuda“ i „iznijeti poznate barbarizme, koji se nalaze po napisima, oglasima i cjenicima“.

Primjer iz *Filološke šetnje Zagrebom*:

„Za prodavaonice lijekova imamo dva hrvatska imena, pravilno: *ljekara* (Mihan. Bošk. 30, Masar. 2) i drugo mnogo običnije, nepravilno: *ljekarna* (bolje: *ljekarnica*). Uz hrvatski imamo svuda i strani naziv: *apoteka*, a ponegdje i: *farmacija*, *pharmacia* ili *pharmacie*. Negdje (Branim. 3) osim stranog nikako nema hrvatskog naziva. Na jednom mjestu (Masar. 2.) nalazimo dvije pločice s natpisima: *A p o t e k a r s k i v j e s n i k* i *Klub zagrebačkih a p o t e k a r a*, a iznad njih treću s natpisom *Hrvatsko l j e k a r n i č k o d r u š t v o*, koji podsjeća na doba, kad su se današnji apotekari zvali *l j e k a r n i c i m a*. Oni bi se doista mogli zvati *l j e k a r i m a*. *Liječi – liječnik, lijek sprema – ljekar*.“ (Ivšić, 1938.: broj 6-7: 139.).

Rubrika *Filološka šetnja Zagrebom* uvelike je pomogla čitateljima u pravilnom pisanju natpisa i oglasa, ne samo u Zagrebu već u svim dijelovima Hrvatske. Kao i prethodne rubrike, i ova poučavala je hrvatskome jeziku.

2. Usporedba jezikoslovnih časopisa *Govori i piši hrvatski, kako treba* i *Hrvatskoga jezika*

Govori i piši hrvatski, kako treba (1925.) i *Hrvatski jezik* (1938.) glasila su prve polovice 20. stoljeća koja promiču hrvatski jezik u doba kada je bi potlačen i kada se pokušavao izjednačiti sa srpskim zbog zajedničke države u kojoj su se Hrvati nalazili sa ostalim južnoslavenskim narodima. Oba su časopisa bila kratkoga vijeka (samo jedno godište), no imala su značajnu ulogu u promicanju jezika.

Za razliku od *Hrvatskoga jezika*, časopis *Govori i piši hrvatski, kako treba* bio je manje poznat onda, ali i danas, no nije imao ništa manju ulogu u promicanju hrvatskoga standardnoga jezika. Oba su glasila na početku obznanila da „omogućuju svakomu učenje hrvatskog jezika, kao i proširivanje i usavršavanje znanja o hrvatskom jeziku.“ (Mlikota – Baraban, 2014.: 6.). *Govori i piši hrvatski, kako treba* izdavao je i podržavao Odbor za učenje i čišćenje hrvatskoga jezika pod okriljem Stjepana Melinčevća koji je u ime Odbora odgovarao za glasilo, a urednikom bio je Mile Justić, dok je za drugo glasilo bio odgovoran samo urednik Stjepan Ivšić. U prvome su se časopisu objavljivali razni članci čiji je osnovni cilj bio promicanje štokavštine kao jedinoga hrvatskoga narječja, a tronarječnost je napuštena (iako je bitna sastavnica jezičnog identiteta). To znači da je djelatnost hrvatskih vukovaca – Maretića, Andrića i Broza - prepoznatljiva na stranicama glasila (Mlikota – Baraban, 2014.: 14.). Ivšića također smatraju vukovcem u nekim crtama, no on tronarječnost ne napušta (dokazi su samostalna njegova djela poput *Jezik Hrvata kajkavaca*), niti vukovsku djelatnost i djelatnost praške lingvističke škole (s kojom je bio u uskim vezama) prenosi na članke u časopisu (Lisac, 1991.: 76.).

Struktura časopisa je nešto različita. Časopis *Govori i piši hrvatski, kako treba* svoje je članke raspodijelio u rubrike koje su se ponavljale iz broja u broj (*Iz znanstvenog štiva*, *Iz trgovačkog štiva*). Članci su i nastavljeni u idućem broju, ako su bili duži. Posebno je mjesto u glasilu imala gramatika hrvatskoga jezika, koja se pojavljivala u svakome broju i donosila opće činjenice o morfologiji i sintaksi (*Praktična gramatika hrvatskog jezika*). Glasilo je donosilo i puno savjeta kako je što bolje i pravilnije pisati u rubrikama poput *Ispravi!*, *Čistite jezik!* itd. Članci nisu potpisani od strane autora. Osim članaka o jeziku i savjeta, dodan je i zabavni sadržaj u rubrici *Iz lijepog štiva* te je tu objavljivana poezija i proza kako bi se upoznali hrvatski pisci, a i pridobilo čitateljstvo.

Hrvatski jezik Stjepana Ivšića nije grupirao članke (osim savjeta) i nije imao zabavnoga sadržaja poput prethodnog časopisa. Također, nije gramatiku hrvatskoga jezika donosio kao *Govori i piši hrvatski, kako treba*, nego u samostalnim člancima progovarao o bitnim činjenicama i nedoumicama u jeziku, gramatici, pravopisu i akcentuaciji. Većina je članaka bila napisana od strane samoga urednika, Stjepana Ivšića, no pisali su i drugi jezikoslovci koji su točno potpisani ispod teksta. Ivšiću je bilo bitno da se na početnim stranicama glasila nalaze najvažniji članci toga broja, a nakon toga slijede grupirani savjeti i odgovori na upite čitatelja kojih nema u *Govori i piši hrvatski, kako treba*.

Iako se časopisi izgledom, osnovom i sadržajem razlikuju dosta, sličnost im je ta što su se potrudila čitateljstvu i puku općenito približiti hrvatski jezik i probuditi svijest o jeziku kao bitnoj sastavnici života i identiteta. Svako je glasilo iznijelo bitne zaključke, savjete i poučavalo o općoj slici i položaju jezika koji je zaslužio puno više poštovanja i borbe za posebnim mjestom u govoru svakoga govornika.

3. Zaključak

Časopisi *Govori i piši hrvatski, kako treba* i *Hrvatski jezik* glasila su koja su doživjela samo jedno godišće. Oba su primjer glasila koja su se čvrsto protivila jezičnom unitarizmu člancima, prozom, poezijom, savjetima i odgovorima na upite čitatelja koje je objavljivalo uredništvo i anonimni autori.

Govori i piši hrvatski, kako treba kao cilj isticao je učvrstiti štokavštinu pa je štokavski purizam ono što se nalazi na stranicama. Sve do pred kraj, časopis se držao svojih prvotnih ciljeva, a onda je Odbor pao pod utjecaj ondašnje politike te se glasilo polako gasi. Iako je časopis isticao hrvatstvo i hrvatski jezik kao ono najvažnije, ipak nije hrvatski prihvaćao u punom smislu riječi. Naime, za časopis je hrvatski jezik bio samo onaj jezik koji se služi štokavskim narječjem, a ostala dva, čakavsko i kajkavsko je osuđivao te svrstavao među onu skupinu koju treba zamijeniti, odnosno ograditi se od toga.

Za razliku od prvoga glasila, *Hrvatski je jezik* nešto drugačijega stava prema hrvatskome jeziku. Časopisu bio je urednik Stjepan Ivšić, poznati jezikoslovac, slavist i akcentolog koji je svoj stav o jeziku provodio u člancima što govori i činjenica da je većinu članaka sam i napisao. Ivšić nije provodio štokavizam u toj mjeri kao prvotno glasilo, već je podržavao i ostala narječja, a to dokazuju njegova djela kao jezikoslovca, npr. *Jezik Hrvata kajkavaca*.

Iako je razlika u godištima članaka bila više od jednoga desetljeća i situacija drugačija između 1925. i 1938. godine, oba su časopisa na svoj način promicala ideju hrvatskoga jezika kao samostalnoga, nacionalnoga hrvatskoga blaga koje se treba duboko poštivati, širiti ga i djelovati na njegovu razvoju u teškoj situaciji u kojoj se nalazio.

4. Popis literature

1. Babić, Stjepan, Odnos Stjepana Ivšića prema hrvatskome književnom jeziku, u: Stjepan Ivšić i hrvatski jezik: zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884. - 1994.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Orahovica; Matica hrvatska, Ogranak Orahovica, Zagreb, 1996., str. 25. - 31.
2. Ham, Sanda, Suvremeno jezikoslovlje o Ivšićevu odnosu prema hrvatskom književnom jeziku I., Jezik, god. 59., br. 5, 2012., str. 186. - 196.
3. Lisac, Josip, Hrvatski lingvist i filolog Stjepan Ivšić, Senjski zbornik, god. 18., br. 1., Senj, 1991.
4. Mlikota, Jadranka, Baraban, Borko, *Uloga časopisa Govori i piši hrvatski kako treba (1925.) u očuvanju hrvatskog jezičnog identiteta*, Filozofski fakultet u Osijeku, Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera, 2014. (rad u tisku)
5. Pranjković, Ivo, Stjepan Ivšić i hrvatski pravopis, u: Stjepan Ivšić i hrvatski jezik: zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884. - 1994.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Orahovica; Matica hrvatska, Ogranak Orahovica, Zagreb, 1996., str. 95. - 106.
6. Samardžija, Marko, Stjepan Ivšić - jezični savjetodavac, u: Stjepan Ivšić i hrvatski jezik: zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884. - 1994.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Orahovica; Matica hrvatska, Ogranak Orahovica, Zagreb, 1996., str. 114. – 120.

7. Izvori

1. Časopis Govori i piši hrvatski kako treba, Korektor, ured za ispravljanje hrvatskog jezika, Zagreb, 1925., 1926.
2. Ivšić, Stjepan, Časopis Hrvatski jezik, knjiga I., društvo Hrvatski jezik, Zagreb, 1938.